

III.Cilt

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
İNSANİ DEĞERLERİN YENİDEN İNŞASI
19-21 HAZİRAN 2014

TEBLİĞLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
İNSANİ DEĞERLERİN YENİDEN İNŞASI
(19-21 HAZİRAN 2014 ERZURUM)

TEBLİĞLER

Editör

Prof.Dr. Cengiz GÜNDOĞDU

Editör Yardımcısı

Yrd.Doç.Dr. Muammer CENGİZ

Erzurum 2015

Bektaşî Geleneğinde Kur'an ve Sünnet Merkezli Değerler

Prof.Dr. Ömer Faruk TEBER
Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Bektaşîlik, belirli ritüeller, adap ve erkânlar çerçevesinde ortaya çıkan tasavvufî bir oluşum, bir tarikat niteliği taşımaktadır. Ritüeller, adap ve erkânlar kültürel dolaşım formudur. Bu form, içerisinde doğup geliştiği toplumsal yapıyı kuvvetlendirerek toplumların bütünlüğünü teminat altına alan bir işleve sahiptir. Temel kavramları sevgi, hoşgörü ve kardeşlik olan Bektaşîlik, Hünkarın “yetmişiki millete bir gözle bakmayan, halka müderris olsa da Hakk'a asidir” sözünü kendisine şiar edinmiş Türk İslâm düşüncesinin en temel ahlakî kodlarını bünyesinde barındıran irfanî bir gelenektir.

Bektaşî düşüncesinin ana kaynaklarında yer alan Ahitnameler ve nasihatnameler insana saygı anlayışını esas alan, dinin amacı ve gayesinin insanlar arasında sevgi ve muhabbeti ikame etmek olduğunu vurgulayan çok önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ahitnameler ve nasihatnameler, davranışların temel ölçütlerini oluşturmakta, Bektaşî dervişinin ahlakî açıdan hangi sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Söz gelimi Oniki dilimli tacın sembolize ettiği anlayışa göre, bu tacı giyen bir dervişin temel insani ve ahlak ilkelerini kalben benimsemeyi öngören on iki özelliği olması gerekir.

Bu çalışmamızda Hacı Bektaş-ı Veli'nin Kur'an'dan ve Sünnet-i Nebeviye'den mülhem görüşlerinden İslam medeniyetinin ihyası için gerekli birey ve toplum modeli üzerinde durulacaktır. Bektaşî düşüncesinin temel ilkeleri olan işlevsel doğrular yerine değer merkezli doğruları; hazcı ahlak anlayışı yerine feragatı ve diğergamlığı esas alan ahlak anlayışını örneklendirmeye çalışacağız.

Aşk ve İnâbe (Allah'a Yaklaşma)

Tasavvuf, İslâm inanç sistematiğini düzenleyerek, dinî ibadetlerin en güzel ve coşkulu bir şekilde yapılmasını, hayatın bütün alanlarında kişisel davranışların

iyileştirilmesini öngörür. Sufi yaşam tarzı özellikle, bireyin en iyi davranış biçiminin yöntemidir denilebilir. Bu ise kendini kontrol etme, samimiyet, gerek insanın davranışlarında ve gerekse düşüncelerinde sürekli Allah'ın kontrolü altında olduğunun bilincinde olunmasıdır. İslami emir ve yasaklar namaz, oruç, iyilik, yardım, kötülükten yüz çevirme gibi dış görevleri kapsadığı gibi, aynı zamanda iman, Allah'a şükür, samimiyet, diğergamlık ve bencillikten uzaklaşmak gibi iç ödevleri de kapsar. Tasavvuf, hayatın işte bu iç cephesine yönelik bir eğitim sürecidir (Ahmed Rifat, 1876: 295; Cebecioğlu,1997:689; Hamidullah, 1997:116).

Bektaşilik, Türk örf-adet ve gelenekleriyle birlikte İslami öğretinin özümşenerek yaşandığı bu anlayış zamanla gelişerek ve yaygınlaşarak Türk toplumunda kitleleri arkasından sürükleyen tasavvufi bir akım haline gelmiş zengin Türk sosyal hayatı ve tasavvufi inanç mozayığı içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bakımdan Bektaşilik, Osmanlı zamanında popüler en büyük Türk tarikatı olmuştur (Özcan, 2001: 38).

Tasavvuf ve tarikatlar dünyaya ve olgulara nasıl bakılması gerektiğine dair belli bir bakış açısı ve neyin nasıl yapılmasına dair yöntem ve öneriler içermektedirler (Göndoğdu, 2007:14) Sufiler, bağlı buldukları tarikatın kurallarına uygun olarak yaşarlar. Bu kurallar bütünü o tarikatın adap ve erkanını oluşturur (Özcan, 2001:40). Erkannameler de Bektaşî tarikatının kural ve kaidelerini içeren metinlerdir. Bu metinler sadece inanç ve ibadetle ilgili bilgileri değil, tasavvufi neşeyi de içermektedir:

Bism-i Şâh, hamden lillâh, vâsıl-ı didâr-ı Hakk olduk bugün.

Küll-i müşkil-hâl olup, esrâr-ı Hakk olduk bugün.

Bâde-i 'aşk-ı ilâhî şükür-nûş kıldık bugün,

Mâsivâdan el çekip mest-ebed olduk bugün (Erkânnâme, 110a).

Yukarıdaki dörtlük sufi düşüncenin ruhunu aksettirmektedir. Dolayısıyla bu metinlerin tasavvufi içeriği tartışılmazdır. Hatta denebilir ki, Bektaşî klasik kaynaklarındaki itikat ve ibadetle ilgili bilgiler, tasavvufi içerikli bilgilerle kıyaslandığında oldukça cılız kalmaktadır. Bu tür eserler, diğer Alevi-Bektaşî metinleri gibi insicamlı bir teolojiyi sürdüren mezhebi eserler olmaktan çok tasavvufi/mistik nitelikli eserlerdir (Kutlu, 2006: 31).

Bektaşî anlayışı, Kur'an'ın ifadesi ile "sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Şüphesiz ki namaz kötülüklerden ve hayasızlıktan alıkoyar" ilkesinin hayatın her alanına nüfuz etmesini öngörmüştür. Kur'an-ı Kerim'de Rad Suresi 27. Ayet-i Kerime'deki "de ki: 'Doğrusu Allah dileyeni saptırır ve Kendisine yöneleni (İnâbe) doğru yola erdştirir.'" Buyruğunu Bektaşî Dedebabaları ve Halifebabaları, İslam'ın tebliğinde korku yerine aşk ve Allah'a yaklaşmayı esas almak anlamını vermişlerdir. Çünkü Bektaşilikte diğer esma tarikatlarında rastlanan seyr-i sülûk, ezkar ve evrad gibi temel unsurlar yerine bunları da içeren Tercümanlar ve Gülbanklar vardır. Yani

Bektâşilikte Allah'a belli bir zikir ve evradla değil, ancak aşk, inâbe ve ikrâr ile ulaşılır (Fıglalı, 1996: 216).

Hacı Bektaş-i Velî'nin yolu, Sünnet-i Nebvînin değer yargılarından birisi ve hayatı kuşatıcı olan “Bizi aldatan bizden değildir” (Müslim, 1981: İman, 43) hadis-i şerifini düstur edinmiş bir gelenek olagelmıştır. Bu sayede Bektâşilik yalnız Anadolu ve Rumeli’de değil Balkan ülkelerinde de etkin bir nüfûza sahip olmuş ve bu bölgenin İslamlaşmasında önemli bir rol oynamıştır (Barkan, 1942: 253; Faroqhi, 2003: 191; Karamustafa, 1999: 62).

2. Dört Kapı Kırk Makam

Bektâşilik erkanının temelini genel anlamda “Dört Kapı Kırk Makam” ilkesi oluşturur (Ahmet Rıfat Efendi, 1293/1876:207). Tarikatın alt yapısını tarikatın piri Hacı Bektaş-ı Veli oluşturmuştur. Onun “Dört Kapı Kırk Makam” adıyla oluşturduğu bu sistem tarikatın seyr-i sülûk’udur (Özcan, 2001: 40). Hacı Bektaş-ı Veli, *Makalat*’ta Kur’an ve Sünnet yanında genel sufi düşüncenin temel ilkelerine de vurgu yaparken, bu ilkelerin ortaya koyduğu olgulardan hareketle özgün bir anlayış ortaya koymakta ve bunları kendi düşüncesi etrafında sistematize edip, “dört kapı kırk makam” örgüsü içinde sunmaktadır (Gündoğdu, 2007:162). Bu seyr-i sülûk, âdetâ Kur’an ve Sünnetten damıtılarak Müslüman Türk topluluklarının anlayış kapasitesine uygun bir şekle sokulmuştur. Buna göre:

Şeriât kapısında İslam dininin temel ilkeleri öğretilir. Bu kapı, bir yasa niteliğinde olup genel düzeni sağlamanın yollarını bildirir. Tarikat kapısında Bektaşiliğe girme yolları bir mürşide bağlanma kuralı öğretilir. Marifet kapısında bütün varlıkların sırlarına vakıf olunur. Hakikat kapısında ise insan, Çalap Tanrı’ya ulaşarak varlığın sırrına erer. Bu dört kapının her birinde, onar tane olmak üzere kırk makam bulunmaktadır. Bu makamlarda Bektaşiliğin hayat tarzını düzenleyen onu toplumda yararlı bir şekilde yaşamaya teşvik eden bölümler bulunmaktadır. Bunlar, kulun hem dünya hem de ahiret hayatını düzenleyen kurallar bütünü olup (Özcan, 2002:144). Her biri manevi bir bilinci simgeleyen ruhanî olgunluğun dört aşamasını temsil eder. (Eğri, 2007, 11a-11b). Kaynaklara göre bu dört şeyi, Hacı Bektaş, “*Şeriât şartımdır; Tarikat terkimidir; Ma’rifet derdimdir ve Hakikat merdimdir.*” (Erkânâme: 140a). diyerek tarif etmiştir.

Bu dört kapının kimi zaman oldukça farklı ilişkilendirmelere konu olduğu görülür. Mesela bir soru-cevap diyalogunda, “Ey âşık-ı sâdık kimin oğlusun?” şeklindeki bir soruya; “şeri’atta Adem oğlu, Tarıkatta yol oğlu, Ma’rifette kemal oğlu ve hakikatta ise yerin ve göğün oğlu” şeklinde cevap verilir (Erkânâme:133a)¹. Bu

1 Bir diğer Erkânâmede bu durum şöyle ifade edilir: “Tarikat güftede ümm oğul, ey derviş talip

diyalog “Muhammed, Ali'nin oğluyum ve müridiyim. Kale aleyhisselâm: “Men teşebbehe bi-kavmin fehüve minhum”² şeklinde devam etmektedir.

3. Kur'an ve Peygamber Ahlakı ile Ahlaklanmak

Ahlâk, isteklerimizde kendimizden dışarı çıkabilmek, çevremize ve bütün insanlığa yararlı olmak çabasıdır. Bektaşîlik de karşılıklı dostluk, kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma üzerine kurulmuştur. Bektaşî ahlâkı, kişiyi dünyanın en terbiyeli, edebli, zarif, bütün insanlara karşı gönlü gerçek sevgi dolu insanı hâline getirir (Noyan, 2006: 387-388).

Bektaşî geleneği bize er, arif insan, kamil insan, Hakk dostu gibi tabirlerle mükemmel insanın özelliklerini bildirir. Kamil insan prototipinin vasıflarını verirken her şeyden önce gönül dünyasını tamamen arındırmayı öğütler. Bektaşî öğretisi mükemmel insan olma yolunda dış görünüşe hiçbir değer atfetmez, kişiler yalnızca yaratıcı katında sahip olduğu değerle ölçülür. Bu da gönül dünyasının temizliğine, özün temizliğine ve bu özün dış dünyaya yansımaları; iç ve dış dünyanın aydınlığı ile belirlenebilir. Aşık kendi benliğinden sıyrılmadıkça Yüce Allah'ın zatına ulaşamaz (Hacı Bektaş-ı Veli, 2004: 9b). Fazıl toplumu oluşturan kamil insan Kur'an-ı Kerim'e dayandırılan ve “*E'tvar-ı Sebâ*” denilen nefsin yedi mertebesini ikmâl etmiş olmalıdır³.

Ahlakın dört mertebesi olduğunu dile getiren Bektaşî geleneği bunları da sembolik bir tarzda ifade eder: buna göre birincisi iyiliğe iyilik etmek ki; merkep ahlakıdır. İyiliğe kemlik etmek, yılan ahlakıdır. Kötülüğe kötülük etmek, köpek ahlakıdır. Nihayet kötülüğe iyilik etmek, ahlak-ı hamidedendir. Bu ahlak ile ahlaklanan kişi insan-ı kâmil olur (Kaplan, 2010: 239).

Bektaşî Erkânnamelelerinin tedkik edilmesi şu gerçeği ortaya çıkarır: Bektaşî ahlakının temelinde insana saygı yatar. İnsan, Allah'ın varlık alemindeki en büyük zuhuru ve tecellisi olarak yeryüzünde Allah'ın halifesidir. Bu hakikatten hareketle insana saygı, ibadetlerin en büyüğü olmakla kalmaz bizzat ibadetin özünü oluşturur.

misin? Şerî'atta kimin oğlusun, hakikatte kimin oğlusun? HBK. Erkânâme, No:36, vr.133a, Ey derviş pirin yolunda, üstadında pinhanında nîk. Ey derviş, talip oğlu talibim, galip oğlu galibim. Hakka gâlibim, şerî'atta Adem ata oğluyum. Tarıkatta, yol oğluyum. Ma'rifette kemal oğluyum, hakikatte yer anam, gök atamdır. Pirimin hulkunda gönül hoşluk ser ne boşluk, karındaşlık” HBK. Erkânâme, No:29, Erkânâme, vr.14a.

2 “Bir kavme benzetmeye çalışan kimse, o kavimindedir” Ebû Dâvud, Sünen, Libas: 5.

3 Nefs-i emmâre, kötüşü, günahı emreden nefis (Yusuf, 53); Zikri: Lâ ilâhe illallah; Nefs-i Levvâme: Kendini kınayan nefis (Kıyame, 2), zikri: Allah, Allah; Nefs-i mülhime: ilham ve keşfe mazhar olan nefis (Şems, 7), zikri:Hû; Nefs-i mutmaine: Huzura kavuşmuş tatmin olmuş nefis (Fecir, 27), zikri: el-Hayy; Nefs-i râziyye: razı olan nefis (Fecir, 28), zikri: el-Kayyûm; Nefs-i mardiyye: Allah'ın kendisinden razı olduğu nefis (Fecir, 28), zikri: er-Rahman; Nefs-i Kâmile: kâmil insan, zikri: er-Rahim.

Bu bağlamda Bektaşî geleneğini sonraki nesillere aktarılmasında önemli bir yer işgal eden Erkânnâmelerde, insanların ayıp ve kusurlarının ifşa edilmemesi, iftiradan sakınılması, misafir olunan bir yerde ev sahibinin izni dışında tasarrufta bulunulmaması, bağlı bulunulan yere ihanet edilmemesi ve ahde vefa gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir (Erkânnâme, 144b). Dahası kişi yerini ve sınırını bilmeli, onurunu koruyarak edep ve hikmetle söz söylemelidir. Erkânnâmelerde insanın sakınması gereken dört düşmanından bahsedilir. Bunlar ise, sağındaki heva, solundaki nefis, önündeki dünya ve arkasındaki de Şeytan'dır. (Erkânnâme, 8a; Bu hasletler için bkz. MK. Yz. A, 4024/1, *Âdâb-ı Bektâşiyân*, vr. 6b-9a.). Kişi bunlara karşı tedbirli ve hazırlıklı olmalı ve bunların tuzaklarından kendini korumalıdır.

Bektaşî Erkânnâmelerinde yer alan "Ahitname"ler, insana saygı düsturuna dair oldukça net örnekler sunmakta ve bir müridin ahlâkî açıdan hangi sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunlar bir anlamda davranışların temel ölçütlerini oluşturmaktadır. Buna göre kişi;

1- Kendisine, Hz. Peygamber'e ve Allah'a karşı hoş olmayan sözlerden, Yaratıcıya eksiklik atfeden düşüncelerden sakınmalıdır.

2- Alimler, şeyhler, müfessirler, muhaddisler ve müçtehitler gibi dinî önderler hakkında yalan yanlış konuşmamalı, hata, hile ve riya ile haklarında kötü zanda bulunmamalıdır.

3- Sahabeler, din, kitap ve mezhep sahipleri ile insanların inandıkları kutsal değerler hakkında sövgü, yergi ve kötüleme amaçlı sözlerden kaçınmalı; onlar hakkında ileri geri konuşmamalı, iftira ve bühtanda bulunmamalıdır (Erkânnâme, 192b; Ahmed Rifat: 1876: 301- 302).

4- Etrafındaki insanları küçük görmek, cehaletle suçlamak, tekfir etmek, kötüleme, onlara sert çıkmak, kusurlarını ortaya dökmek, haklarında yalan konuşmak, ta'n ve lanet etmek gibi kötü davranışları terk etmelidir.

5- İnsanları azarlamak ve onlara sert çıkmak yerine onlara güzel davranmalı; rezil etmek, cehaletlerini yüzüne vurmak ve utandırmak yerine gerekli nasihatlarla güzelce uarmalıdır.

6- İnsanları tahkir etmemeli taltifte bulunmalı; eziyet etmek, üzme ve kederlendirmek yerine sevindirmeli; haklarında hüsn-ü zan beslemeli, söz ve davranışları iyiye yormalı ve yorumlamalıdır.

7- Tekfir etmekten kaçınmalı, kötü söz söylemek ve kusurları ortaya dökmek yerine hayır duada bulunmalıdır.

8- Kendini büyük görmek yerine tevazu göstermeli ve tenezzül etmeli; öfke ve kızgınlık yerine sabır ve toleranslı olmalı; herkese ayırmaksızın iyilikle muamelede bulunmalı; kötölemek yerine övgüyle karşılık vermeli, zor kullanmak ve zorlamak yerine ricada bulunmalıdır (Erkânnâme: 192a - 195b).

9- Her durumda hilm ve sükûnet sahibi, malında cömert, sözünde güvenilir ve dürüst, güler yüzlü, kerâmet sahibi, inancı sağlam, görüşünde temkinli, tatlı sözlü, adil, itidal ve her halükarda iyi hal üzere olmalıdır (Erkânnâme No:36: 192b -192a; Ahmet Rifat, 1896:301 -302).

10- İbadetleri de riya ve gösterişsiz bir şekilde yapmalı, içinde bulunduğu toplulukta kazanacağı mevki ve statüyü tümüyle güzel ahlâk zeminine oturtmalıdır.

11- Herhangi bir kişiye karşı zulm ve ezada bulunmamalı, onu sıkıntıya düşürmemeli, beddua, haset ve iftiraya başvurmamalıdır. Fitne ve fesada sebebiyet vermek, emanete hıyanet etmek, ulü'l-emre itaat etmemek, ana-babaya muhalefet etmek, dini terk etmek, fakirlere ve düşkünlere hakaret etmek, gelenek ve göreneklere mugayir davranmak, güvenliği ihlal etmek, insanların mallarını çalmak, kibir göstermek ve böbürlenmek, rüşvet almak, cimrilik ve çekememezlik etmek, öfke ve hiddete başvurmak, yalan ve inat ile karşı koymak gibi davranışlar, Bektaşîlik mensubu bir kimsenin mutlak sûrette terk etmesi gereken davranışlardır.

Erkânnâmêde bu konu güzel ve ahenkli bir ifadeyle şöyle dile getirilir: *"...kendinden büyük olana hizmet ve hürmet ve küçük olana riâyet ve izzet etmelidir, daima doğru harekette bulunup, yoldan sapmamalıdır. Ve hakkı Hak, bâtili bâtili bilmektir. Ve herkesi öz kendi vücudu gibi bilmelidir ve öylece sevmelidir. Zira sairin vücudun bir âzadır. Bir aza ile tekmiil şâhıs olmaz. Ve bir kanat ile kuş uçmaz. Kâffe-i nâssı aynı sever isen tekmiil aza olursun eğer sevmez isen noksan aza kalıp bir kanatlı kuş gibi havadan düşerek dikenlerde kendini bin meşakkatte görürsün. İmdi vücudun nasıl acırsın, acımalı. El-hasil kimseye azap ve meşakkat ve ukubet rencide etmemelidir. Ve gönül kırmamalıdır. Zira gönül beytü'llahtır. Hak evini yıkmış olursun. Ve kerâmet satmamalıdır".* (Bk. HBK. Erkânnâme, No:29, vr.20ab).

Bektaşî geleneğinde dinî yükümlülükler yer verilmiş, bundan daha fazlası ise evrensel ahlaki değerlere atfedilmiştir. Bu yükümlülükler dini olduğu kadar kalbi-viddâni sorumluluğu da gerektiren ahlâkî vecibelerdir. Buna göre kişi zina, haram ve yasak olan şeylerden özellikle kaçınmalıdır. Oruç, namaz, hac ve zekât gibi temel ibâdetleri yerine getirmeli ve ilahî emirlere sınıksız sarılmalıdır. Bu kapsamda da Hz. Peygamber'in sünnetinin sıkı bir takipçisi olmalı ve onun sünnetine muhalif her şeyi terk etmelidir. Çünkü İslam dininin tüm emirleri insanı gerçek manada bir kamil insan yapmayı hedeflemiştir.

Sonuç

Bektaşî geleneği fakr, kanaat ve sabır gibi ahlâk-ı hamîdeyi muttasıf Kur'an ve Sünnete dayalı bir değerler manzumesidir. Bu değerler sistemi günü kurtaran, işlevsel doğrular değil evrensel ve uhrevî kurtuluşu esas alan değerler sistemidir. Bu sistemi şu Bektâşî sembolizmi çok güzel ifade etmektedir:

İstivası, ulvî olmaktır. Kalbi ve kiblesi Pir olup sufli alemden ulvi aleme (aşağıdan yukarıya) tebdil olmaktır. İsmi, düşmektir. Pişvası (önü), mehiridir. Şerhi on iki imamdır. Dirisi, başa giymektir. Farzı, muhabbetti, erenler sohbetidir. Sünneti, hizmet etmektir. Ölüsü, başa giymeyip kenara koymaktır. Aslı, Yüce Allah'a istiğfardır. Kaidesi bağlanmaktır. Noktası, sırr-ı hakikattir. Kenarı iki cihana hükmetmektir. Lengeri, salıkların birbirleriyle ünsiyeti ve yaratılmıştan kesilmektir. İmanı, hakikat menzildir. Kelimesi, tekbirdir. Guslü, halktan kesilmektir. Kilidi, müşkül halletmektir. Canı, erenlerin hizmetinde kabul olmak ve başta görünmektir. Hayatı, halktan ayrılmak ve pak tutup dirlik ile giymektir. Ölümü, halk ile dirilmektir. Aslı, istiğfar ve dünyayı terktir. Fer'i, cahillerden ve kadınlardan münafıklardan kaçır gibi uzak durmaktır.

Bektaşîlik Anadolu ve Rumili coğrafyasından Afrika kıtasına kadar yayılmış olduğu bölgelerde toplumun iman anlayışında taassuba meydan bırakmayan hür bir vicdan dünyası uyandırmıştır. Bektaşîlik, meclis ve ayinlerinde ileri ve olgun bir hümanizm zihniyeti yaratarak halk arasında Allah korkusu ve cehennem azabı tehdidi yerine Muhabbetullahı, Habibullah aşkını; din büyükleri ve evliyaya hürmeti yaymaya gayret göstermiştir. Her türlü katı taassuba karşı koyarak fıkıhın şekle önem veren ağır koşullarını insanlara dayatmamış; Kelâmın tartışmalı konularında cedelden uzak kalarak kalp ve gönül birliği ile ümmetin vahdetine çalışmıştır. Pek çok tasavvufi hareket gibi her şeyi mükâşefe, vecd ve ruhî zevke indirgemeyip akıl ve dini buluşturmuştur. Bu sayede de birey ve toplum zihninde İslam ahlakının yüksek değerlerini yerleştirerek gelenekten aldığı mirası sonraki nesillere en saf bir şekilde aktarma çabasıyla faziletli ve erdemli bir toplum inşa etmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmed Rıfıkı (1325/1907). Bektaşî Sırrı. (I. Cilt). Dersaâdet/İstanbul: Bekir Efendi Matbaası.

Ahmed Rıfıkı, (1328/1910). Bektâşî Sırrı. (II. Cilt). Dersaâdet/İstanbul: Karabet Matbaası.

Ahmet Rifat Efendi. (1293/1876). Mir'âtü'l-Makâsıd fî Def'î'l-Mefâsid. İstanbul: İbrahime Efendi Matbaası.

- Barkan, Ö. L. (1942). "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler". Vakıflar Dergisi, II, Ankara: Başbakanlık Vakıflar Gen. Müd.
- Cebecioğlu, E. (1997). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. Ankara: Rehber Yay.
- Dalkıran, S. (2007). "Hacı Bektâş Velî'nin Önde Gelen Halifelerinden Hacım Sultân ve Velâyetnâmesi". 2. Uluslar arası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektâşîlik Bilgi Şöleni, Bildiri Kitabı, Ed. Filiz Kılıç Tuncay Bülbül, Ankara: Gazi Ü. Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Yay.
- Ebû Dâvud, (trz). Sünen, (Tahk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid). Beyrut: Dâru'l-Fıkr Yay.
- Eğri, O. (Hazırlayan) (2007). Kitâb-ı Cabbâr Kulu, Alevî-Bektâşî Klasikleri. Ankara: TDV. Yay.
- Fırlalı, Ethem R. (1996). Türkiyede Alevilik Bektâşîlik. Ankara: Selçuk Yay.
- Gölpınarlı, A. (1963). Mevlevî Âdâb ve Erkânı. İstanbul: İnkılap Kitapevi Yay.
- Gümüsoğlu, D., Yıldırım, R. (2006). Bektâşî Erkânâme -1313 Tarihli Bir Erkânâme Metni- İstanbul: Horasan Yay.
- Gündoğdu, C. (2007). Hacı Bektâş-ı Velî, Öğretisi ve Takipçileri Hakkında Metodik Yeni Bir Yaklaşım. Ankara: Aktif Yay.
- Güzel, A. (1999). Abdal Musa Velâyetnâmesi. Ankara: T.T.K. Yay.
- Hacı Bektâş Velî (1996). Makâlât. Haz. Esad Coşan. Sad. Hüseyin Özbay, Ankara: Kültür Bak. Yay.
- Hacı Bektâş-ı Velî (2004). Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı 'Ayniyye. Ankara: Gazi Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yay.
- Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Erkânâme, No:36.
- Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Erkânâme, No:29.
- Hamidullah, M. (1997). İntroduction to İslâm. Ankara: T.D.V. Yay.
- Kaplan, D. (2010). Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik. Ankara: T.D.V. Yay.
- Kutlu, S. (2000). Türklerin İslâmlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri. Ankara: T.D.V. Yay.
- Kutlu, S. (2006). Alevilik-Bekâşîlik Yazıları, Aleviliğin Yazılı kaynakları Buyruk, Tezkire-i Şeyh Safî. Ankara: Ankara Okulu Yay.

Muslim (1981). *Sahih-i Müslim*. İstanbul: Çağrı Yay.

Noyan, B. D. (2006). *Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevîlik, Bektâşilik ve Bektâşilik Ahlakı*. Haz. Şakir Keçeli, c.VII, Ankara: Ardıç Yay.

Onat, H. (1997). “Hacı Bektaş Veli’nin Din Anlayışındaki Evrensel Boyut ve Bazı Düşünceler”. HBVAD, Kadri Erdoğan Hacı Bektaş Veli Armağanı, Ankara: Gazi Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.

Özcan, H. (2001). “Bektâşî Adab ve Erkanı”. HBVAD, sy. 19, s. 39. Ankara: Gazi Üni. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.

Özcan, H. (2002). “Bektâşiliğin Sosyo-Kültürel Çevresi”. HBVAD, yıl: 8, 22, Ankara: Gazi Üni. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi

Teber, Ö. F. (2008). *Bektâşî Erkânâmelerinde Mezhebi Unsurlar*. Ankara: Aktif Yay.

Teber, Ö. F. (2013). *Balkânlar’da Bâbâgân Koluna Ait Bir XIX. Yüzyıl Bektâşî Erkânâmesi*. Ankara: İlahiyat Yay.